

Šume uz velike ravničarske reke, poput Tise, od velikog su značaja za ljude i prirodu – ključne su za očuvanje izvora pijaće vode, štite od poplava i stanište su brojnim biljkama i životinjama. Međutim, ovih plavnih šuma, kako ih još zovu jer se nalaze u plavnom području reka, u Evropi je preostalo vrlo malo. Čak 90% njihove celokupne površine je nestalo, a ono što je preostalo često je u kritičnom stanju. Smatra se da su plavne šume najugroženiji prirodni ekosistemi u Evropi i stoga su u Evropskoj direktivi o staništima označene kao „prioritetan tip šumskog staništa”.

U Evropi su plavne šume na mnogim mestima zamenjene plantažama drveća koje se koristi za drveno-prerađivačku industriju. Reč je o hibridima nastalim ukrštanjem američke i evropske crne topole, koji su produktivniji, odnosno proizvedeni da bi brže rasli, bili otporniji na bolesti i pre mogli da budu posećeni. Na ovaj način nestaju čitavi ekosistemi, kaže za Centar za istraživačko novinarstvo Srbije (CINS) Saša Rajkov, ekolog iz novosadskog Centra za istraživanje biodiverziteta.

U izveštaju Evropske agencije za životnu sredinu (EEA) iz 2019. godine navodi se da su neke evropske reke, među kojima i Tisa, izgubile skoro 100% od nekadašnjeg plavnog područja. Ornitolog Milan Ružić iz Društva za zaštitu i proučavanje ptica Srbije kaže da je retko koja reka u Srbiji toliko izmenjena kao Tisa, da su ljudi oteli plavnu zonu i pretvorili je u oranice i plantaže. On smatra da je hibridno drvo napravljeno, između ostalog, za potrebe drvne industrije te da ne favorizuje one ptice koje su nam najvrednije, najznačajnije, koje se nalaze na nacionalnim i globalnim crvenim listama, kao što su orao belorepan, crna roda i razne druge vrste. Sličan problem ima šumska sova, objašnjava, koja ne može da pronađe duplju u stablima prečnika 30 cm i koja će biti posećena naredne godine, ili neka bude i za 40 godina. Njoj je potrebno stablo koje je staro barem 60-70 godina, gde je nastala duplja u kojoj može da se gnezdi i da je koristi narednih 20 godina dok sa porodicom jede glodare, što je, napominje, vrlo bitan faktor za šumu kako se ne bi namnožili glodari.

Hibridne šume pogoduju i insektima i biljnim vrstama koje nisu domaće. Kako navode iz *Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode*, ove invazivne vrste dolaze iz dalekih krajeva pa kod nas nemaju neprijatelje (parazite, bolesti, itd.) i uspešno se takmiče sa domaćim vrstama za resurse (voda, svetlost, hranljive materije). Sposobne su da obrastanjem uništavaju prirodne biljne zajednice i da u potpunosti menjaju staništa.

Obnavljanje plavnih šuma trend u Evropi, ali ne i u Srbiji

Topolarstvo u Srbiji je počelo intenzivno da se razvija još sredinom prošlog veka, zbog potreba industrije. U časopisu *Šume* koji izdaje Javno preduzeće Srbijašume, 2002. godine je objavljen podatak da su u Vojvodini hibridne plantaže činile 45% šume. O plantažama se pita

javno preduzeće Vojvodinašume, koje upravlja najvećim delom državnih šuma u Vojvodini, i Vode Vojvodine koje su bave pre svega zaštitnom funkcijom plavnih šuma (zaštitom od poplava, erozije i bujica). Ova preduzeća sarađuju sa Institutom za nizijsko šumarstvo i životnu sredinu, a prema rečima Marka Marinkovića, izvršnog direktora za šumarstvo, ekologiju i razvoj Vojvodinašume, to preduzeće sa Institutom razvija nove sorte hibridnih topola.

Međutim, Fransin Hjuž (Francine Hughes), emeritus saradnica u nastavi za ekologiju i konzervaciju vlažnih staništa na Univerzitetu Anglia Ruskin pri Kembridžu, kaže za CINS da ako su plavne šume izgubile moć da se same obnove, to se može postići obnavljanjem područja na kom se nalaze.

Iako su u martu 2008. godine Vojvodinašume donele odluku o zabrani pretvaranja prirodnih šuma u hibridne plantaže, i dalje se ne radi na njihovom ozbiljnom obnavljanju, što je trend u Evropi i svetu. U skladu sa Sporazumom o saradnji sa Zavodom za zaštitu prirode Srbije, Vojvodinašume imaju obavezu da jedan deo plantaža vrata u prirodne šume. Prema Sporazumu, Zavod vrši izbor plantaža koje, po isteku tehničke zrelosti drveta nakon čega sledi njegova seča, Vojvodinašume treba da prevede u prirodne šume.

Bojan Tubić, inženjer šumarstva u Vojvodinašume, kaže da se šumama koje su vraćene u prirodne upravlja kao i do sad:

„One nisu ni pod kakvom zaštitom, nego je samo jednostavno promenjena vrsta, ali se njima i dalje gazduje sa merama koje su određene za konkretnu vrstu. Ako je reč o npr. beloju topoli, to uključuje i čistu seču. Ove šume svakako da nisu prepuštene tom nekom prirodnom procesu odumiranja”.

Tubić dodaje da teže da klonske topole budu tamo gde proizvode najveće prinose, odnosno da se mesta koja nisu najpogodnija za hibridnu topolu vrata prirodnim vrstama (beloj topoli, poljskom jasenu, hrastu lužnjaku itd).

Ugrožen ekološki koridor Tise

Ekološki koridor predstavlja putanju, odnosno vezu između zaštićenih područja i ekološki značajnih područja čime se omogućava slobodan protok životinja i biljaka. Reka Tisa čini 20% površine ekološkog koridora Tise, inače koridora od međunarodnog značaja, dok ostalo čine područja plavnih šuma, odbrambeni nasipi, ali i nekadašnji delovi plavnog područja koji su značajni za funkcionisanje koridora. Prema podacima Pokrajinskog zavoda za zaštitu prirode, prirodne plavne šume vrba i topola pokrivaju svega 7% područja ovog koridora, dok šume hrasta lužnjaka čine samo 0,14%. Delovi ekološkog koridora Tise deo su evropske mreže zaštićenih područja Natura 2000, koja će se u Srbiji primenjivati po ulasku u

Evropsku uniju. Natura 2000 je najvažnija misija politike Evropske unije koja se odnosi na očuvanje prirodne i biološke raznovrsnosti.

Međutim, pretvaranje prirodnih plavnih šuma u hibridne plantaže i „čista seča” direktno ugrožavaju prohodnost ekološkog koridora koji se onda prekida za vrste šumskih staništa. Ana Injigo (Ana Iñigo) i Pavol Polak koji vode projekat Natura 2000 u Srbiji kažu da je biodiverzitet plavnih šuma jedinstven i da su mnoge biljne i životinjske vrste usko vezane za njih. Oni ističu da intenzivno gazdovanje šumskim plantažama nepovoljno utiče i na vodni režim vrlo bitan za opstanak plavnih šuma i smatraju da bi svi relativno očuvani delovi prirodnih plavnih šuma trebalo da budu stavljani na listu za potencijalna Natura 2000 staništa u Srbiji.

Izvor: cins.rs